

פרשת משפטים תשפ"ג
המלאך של משה

In memory of David Wachs z"l by his loving family

שמות פרק כג

(יט) ראשית בכורי אדמתך תביא בית יקוק אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו: ס (כ) הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: (כא) השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו: (כב) כי אם שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי את איביך וצרתי את צרריך: (כג) כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והחתי והפריזי והפגנני החוי והיבוסים והכנעני: (כד) לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס יתהרסם ושפר תשפר מצבותיהם: (כה) ועבדתם את יקוק אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך וחסרתי מחלה מקרבך:

רש"י

(יט) **ראשית בכורי אדמתך** - אף השביעית חייבת בבכורים, לכך נאמר אף כאן בכורי אדמתך. כיצד, אדם נכנס לתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן ומקדישה. ואין בכורים אלא משבעת המינין האמורין במקרא (דברים ח ח) ארץ חטה ושעורה וגוי: **לא תבשל גדי** - אף עגל וכבש בכלל גדי, שאין גדי אלא לשון ולד רך, ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב גדי, והוצרך לפרש אחריו עזים, כגון (בראשית לח יז) אנכי אשלח גדי עזים, (שם שם כ) את גדי העזים, (שם כז ט) שני גדיי עזים, ללמדך, שכל מקום שנאמר גדי סתם, אף עגל וכבש במשמע. ובשלושה מקומות נכתב בתורה אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול: (כ) **הנה אנכי שולח מלאך** - כאן נתבשרו שעתידין לחטוא, ושכינה אומרת להם (שמות לג ג) כי לא אעלה בקרבך: **אשר הכינותי** - אשר זמנתי לתת לכם, זהו פשוטו ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר כנגדו, וזה אחד מן המקראות שאומרים, שביית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה: (כא) **אל תמר בו** - לשון המראה, כמו (יהושע א יח) אשר ימרה את פיך: **כי לא ישא לפשעכם** - אינו מלומד בכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין, ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו: **כי שמי בקרבו** - מחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בו, ורבותינו אמרו זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו. מטטרו"ן בגימטריא שדי: (כב) **וצרתי** - כתרגומו ואעיק: (כד) **הרס תהרסם** - לאותם אלהות: **מצבותיהם** - אבנים שהם מציבין להשתחוות להם:

רמב"ן

(כ) **הנה אנכי שולח מלאך לפניך** - כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ג). כי שמי בקרבו, מחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בקרבו. ורבותינו דרשו (סנהדרין לח ב) זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו, מטטרו"ן בגימטריא שדי. לשון רש"י. ובאלה שמות רבה (לב ז) ראיתי גם כן יש מי שדורש כך שזה על דבר העגל. ויש לשאול שהרי הגזרה ההיא לא נתקיימה, שהקב"ה אמר לו ושלחתי לפניך מלאך כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ב ג), ומשה בקש עליה רחמים ואמר אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה, ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו (שם טו - טז), ונתרצה לו הקדוש ברוך הוא ואמר לו גם את העבר הזה אשר דברת אעשה (שם יז). וכך אמרו (סנהדרין שם) דאפילו בפרונקא לא קבליניה, דכתיב אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה: והתשובה לפי הדעת הזאת, כי הגזרה ההיא לא נתקיימה עם משה בימיו, הוא מה שאמר (להלן לג טז) ונפלינו אני ועמך, ואמר (שם יז) כי מצאתי חן בעיני ואדעך בשם, ועוד אמר (שם לד ז) וראה כל העם אשר אתה בקרבו, אבל לאחר מיתתו של משה רבינו שלח להם מלאך, וזה שאמר הכתוב (יהושע ה יג יד) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרנו, ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. ושם תראה ששאלו יהושע מה אדוני מדבר אל עבדו (שם יד), ולא צוה דבר שנגלה אליו בעבורו, אלא שאמר לו של נעלך מעל רגליך (שם טו), ולא בירר למה בא. אבל היתה המראה להודיע אותו כי מעתה יהיה מלאך שלוח לפניו לצבא בבאם במלחמה. וזהו שאמר עתה באתי (שם יד). וכך אמרו בתנחומא (יח) אני הוא שבאתי בימי משה רבך ודחה אותי ולא רצה שאלך עמו. ומפורש אמרו (בשמו"ר לב ג) בטל שלא ימסרו להם שר כל ימי משה, וכיון שמת משה חזר אותו השר למקומו, שכן יהושע רואה אותו, שנאמר ויהי בהיות יהושע ביריחו ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי, לכך נאמר הנה אנכי שולח מלאך:

שמות פרק לג

(ג) **אל ארץ זבת חלב ודבש** כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה ערף אתה פן אכלך בדרך: (ד) וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדין עליו: (ה) ויאמר יקוק אל משה אמר אל בני ישראל אתם עם קשה ערף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך: (ו) ויתנצלו בני ישראל את עינים מהר חורב:

רש"י

(ג) **אל ארץ זבת חלב ודבש** - אני אומר לך להעלותם: **כי לא אעלה בקרבך** - לכך אני אומר לך ושלחתי לפניך מלאך: **כי עם קשה ערף אתה** - וכששכינתי בקרבכם ואתם ממרים בי מרבה אני עליכם זעם: **אכלך** - לשון כליון: (ד) **הדבר הרע** - שאין השכינה שורה ומהלכת עמם: **איש עדין** - כתרים שניתנו להם בחורב, כשאמרו נעשה ונשמע: (ה) **רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך** - אם אעלה בקרבך, ואתם ממרים בי בקשיות ערפכם, אזעום עליכם רגע אחד, שהוא שיעור זעמו, שנאמר (ישעיה כו כ) חבי כמעט רגע עד יעבור זעם, ואכלה אתכם, לפיכך טוב לכם שאשלח מלאך: **ועתה** - פורענות זו תלקו מיד, שתורידו עדיכם מעליכם: **ואדעה מה אעשה לך** - בפקודת שאר העון. אני יודע מה שבלבי לעשות לך: (ו) **את עינים מהר חורב** - את העדי שהיה בידם מהר חורב:

יהושע פרק ה

(יג) וַיְהִי בַּהֵיטֵת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וַהֲנִה אִישׁ
 עֹמֵד לְגִדְדוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ וַיִּלְדָּד יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ
 הֲלָנִי אַתָּה אִם לְצָרִינוּ: (יד) וַיֹּאמֶר לֹא כִי אֲנִי שֵׁר צָבָא יְקִיָּק
 עֲתָה בְּאַתִּי וַיַּפֵּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנֵיו אֲרָצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיֹּאמֶר לוֹ מַה
 אֲדֹנָי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ: (טו) וַיֹּאמֶר שֵׁר צָבָא יְקִיָּק אֵל יְהוֹשֻׁעַ
 שֶׁל נֶעֱלָד מֵעַל רִגְלָד כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קִדְּשׁ
 הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן:

רש"י

(יג) **בהיות יהושע ביריחו** - מכאן לעיבורי של עיר שהיא
 מן העיר שאי אפשר לומר בתוך יריחו: **הלנו אתה** -
 הלמסעדנא אתיתא: (יד) **עתה באתי** - לעזרתך שאין אדם
 יכול להלחם עליה ולתופשה להפיל החומה אבל בימי
 משה רבך באתי ולא חפץ בי שנאמר אם אין פניך הולכים
 וגוי: (טו) **שר צבא ה'** - ישראל שהוא צבא לה' ומיכאל
 היה שנאמר ומיכאל שרכם: